

AZİZ MAHMUD HÜDÂYİ
ULUSLARARASI SEMPOZYUM
BİLDİRİLER CİLT 1

E D İ T Ö R
Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ

ULUSLARARASI
SEMPZYUM
BİLDİRİLERİ
20•22 MAYIS 2005
CİLT 1

Azîz Mahmud Hüdâyî'nin *Necâtü'l-Garîk* Adlı Eseri

A H M E T A Ğ R A L I

Araştırmacı - Yazar

Necâtü'l-Garîk¹

Hudaya hamd ve minnet evvel ahir
Ki oldur zâhir ve bâtında zâhir

Zuhuru perde olmuşdur zuhura
Gözü olan delil ister mi nura

Güneş zahir değil midir karındaş
Ne var görmezse anı çeşm-i huffaş

Huda zahirdürür mahlûk mestur²
Hilaf anlayub olma Hakdan dür

Aceb sun' ve aceb sırr-ı ilahi
Ki olmuşdur avalim³ cilvegahı

Heman levs-i cehaletden⁴ elin yu
Bu kevserden içegör bir içim su

Bu zahir bildiğine olma mağrur
Sakın kim ma'rifetden olasın dür

İkal-ı⁵ akl-ı cüz'iyeden halas ol
Efendi badenüş-ı⁶ bezm-i⁷ has ol

Aziz Mahmud Hüdâyi'nin bir eseri

Fİ MEDHİ'NEBİ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM

Salât ile selam olsun resule
 Ki oldur rehnüma⁸ olan bu yola
 Muhammed mukteday-ı enbiyadır
 Muhammed rehnümay-ı evliyadır
 Muhammed server-i⁹ cem'-i rusuldür
 Muhammed hadi-i¹⁰ hayr-ı sübüldür
 Kamudan gerçi Hak hoşnud olubdur
 Makam amma ana mahmud olubdur
 Buyurmuşdur anın şanında Mevla
*Fe kane kabe kavseyni ev edna*¹¹
 Şu zatın ki ola meddahı¹² Rahman
 Ne vechile anı medh ide insan
 Kudümü âlemine oldu rahmet
 Anına bitdi bünyan-t nübüvvet
 Selam âline ashabına her an
 Karın¹³ ola dahi Rıdvân-ı rahman

MATLA-I RİSALE

Gel ey vahdet diyarının garibi
Hakikat gülşenininin andelibi¹⁴

Ezel bağında bitmiş bir gül iken
Kadimi aşiyanda bülbül iken

Tenezzül eyleyüb geldin cihana
Gidersin bir gün eski aşiyana

Bilirsin hod¹⁵ işitdin bu hitabı
*Lidu lil mevti vebnu lil harabi*¹⁶

Bu âlem bir hayal-i haba¹⁷ benzer
İçinde ömr-i âdem aba benzer

Sakın imdi hayalata inanma
Eser yele akarsuya dayanma

Şahadet mülküdür zahirde dünya
Hakikatde velâkin dar-ı ukba

Çü¹⁸ dünya ehli bir serhoş gibidir
Ko gördükleri bir düş gibidir

Sened isterler ise bu kelama
Nazar kılsınlar *ennasü niyama*¹⁹

*Kale'n Nebiyyü sallallahu aleyhi ve sellem "ennasü niyamen ve iza matü intebehu" Ve emma Yusuf aleyhisselam fekad büniye'I emrü ala zahirihi ve kale "ya ebeti haza te'vilü rü'yaye min kablü kad celaleha Rabbi hakka"*²⁰

Çü Yusuf zahiri üzre gidipdir
Anınçün hakla ta'bir edipdir

Göre irfanın fahr-i enamın²¹
Nice hakkını vermişdir makamın

Ki dünyayı hayal ve hab bildi
Uyanmağı beyim ukbada kıldı

Uyan gafletden imdi akıl²² isen
Hakkı anlayıgör ehl-i dil isen

Olub ölmezden evvel bil Huda'yı
Hevayı ko sivayı ko Hüdai

Siva-yı Hak heva ile hevesdir
Hak anla Hakkı bil Allah besdir²³

Kişi Hak bilmeğe geldi cihane
Yanılr arada türlü bahane

Kalallahu teala “vema halaktül cinne vel inse illa liya’budun” ve fesserehu İbn-i Abbas radyallahu anh bikavlihi “liya’rifun”²⁴

Müfesserdir²⁵ ibadet ma’rifetle
Bilinmez işbu cah²⁶ menziletle

Kelam-ı İbn-i Abbas’a nazar kıl
Gönülden rayb²⁷ ve şekk asarını sil

Sakın kim olma bu ma’naya cahid²⁸
Kelam-ı küntü kenzen ana şahid

Vefil kelimati’l kudsiyyeti “küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtu en u’rafe fe halak-tü’l halka li u’rafe ve tahbebtü ileyhim bin ne’ami hatta arafuni”²⁹

Eğer oldunsa bu ma’naya vakıf
Çalış sa’y et ola gör Hakka arif

Nedir dersen eğer anın tariki
Bilir Hakkı bilen nefsin hakiki

Kale’n Nebiyyü sallallahu aleyhi ve sellem “men ‘arefe nefsehu fekad ‘arefe rab-behu”³⁰

Efendi nefesine agâh³¹ olagör
Mücahid fi *sebilillah* olagör

Heva-yı nefsini kam’³² eyleyen er
Cihad-ı ekber eyler ey birader

Ve lizalike kale’n Nebiyyü sallallahu aleyhi ve sellem hine recea an gazvetin “ra-ca’na minel cihadi’l asgari ile’l cihadi’1 ekber; ya’ni mücahedeti’n nefsi ve inne min uddet cihaden ekberen lienne ha saret sebeben kariben li ma’rifeti’r rabbi’Ile-ti hiye’l maksudü minel halki bi hilafi cihadi’l ma’ruf”³³

Şu kim ede hevayı kam’a cür’et
Eder Mevla ana labüd³⁴ hidâyet

Kalallahu teala vellezine cahed” jinl linehdiyennehum sübülena “³⁵

Gel imdi maksada eyle şuru’u³⁶
Beyan eyle usulü ve fûru’u

Me’anı³⁷ mekdebinden bir varak yaz
Beyim ıtfal-ı ervaha³⁸ sebak yaz

Seragaz³⁹ eyle uşşaka nevedan⁴⁰
Geçegör bu heva ile sivadan

Sakın elden koma mıkraz⁴¹⁻¹ la yı
Gönülden kesmeğe hubb-i sivayı

Tılsım-ı kenz *illa la* dır ey yar
Nitekim halika ekvan ve asar

Derviş tevhide imdi gayret eyle
Define açılınca dikkat eyle
Evvela kim başına devlet konubdu
Hüma⁴²-yı izzet ve rıf'at⁴³ konubdu
Budur asl-ı usul olduğu tevhid
Ki ider ağyardan⁴⁴ matlubu tevhid
Saray-ı sırra pes nefy oldu çarub
İren isbata tahsil itdi matlub
Hüviyetden dem urub Hakka irdi
Hayat ikliminin zevkini sürdürdü
Bizim ahvalimiz ey hayy u kayyum
Cenab-ı pakine hep cümle ma'lüm
Dü âlem taht-ı teshirindedir⁴⁵ hep
Doyar mı kahrına hiç kimse ya Rab
Bize lutfunla eyle ya zel ikram
Celalinden öte ikramın in'am
Fenadan geçirüb irgör bekaya
Fetür cüdunla⁴⁶ hakkani' ataya
Hudaya eylegil fadlınla rahmet
Bulavuz ta kim cennet içre cennet
Şunu kim kaplıya envar-ı tevhid
Tulu'⁴⁷ ide ana esrar-ı tevhid
Girer cennet içinde cennete ol
İrer lezzet içinde lezzete ol
Nüh⁴⁸ cennet halıkına yası! olur
İrer zevka muradı hâsıl olur

Fİ BEYANİ MERATİBİ'T TEVHİD

Gel ey hoca yine aç tenk-i⁴⁹ sükker⁵⁰
Mükerrer ola ta kim tatlı sözler
Kelam-ı kümmeli⁵¹ takrir eyle
Gönüller hanesin tenvir eyle
Safalar sürmeğe ervah ve esrar
Nedir ehl-i hakikat söyle ey yar
Meratib⁵² üzredir erbab-ı tevhid
Tefavüt⁵³ üzredir ashab-ı tevhid

Kimi efale ermiş kimi sıfata
Kimi vasıl dürür tevhid-i zata
Beşer haddi efendi bu kadardır
Ötesi sanma makdur-ı beşerdir
Meğer kim berk-i⁵⁴ hatıf⁵⁵ gibi bir an
Kulun sırrına ire nur-ı Rahmanı
Velâkin zail⁵⁶ olur yine ol dem
İrişmez ana bin akl-ı âdem
Eğerçi fadl-ı Hakdır işbu halat⁵⁷
Kapudur ana lakin zikr u ta 'at
Müsemmaya vesail⁵⁸ oldu esma
Yolundan feth olur labüd⁵⁹ mu'amma

Şu kim esrar-ı zikre irmek ister
Yolundan tutsun anı ey birader

*İnne't tevhide mebde'ü külli zevkin ve nimetin kema enne's şirke menşau külli
azabin ve nikmetin⁶⁰*

Bu tahkiki birader istima'⁶¹ et
Safa ve zevkle bir hoş sima' et

Cemi' zevka tevhid oldu mebde'
Azaba nitekim şirk oldu menşe'

İki kısım oldu şirk ey merd-i⁶² tahir
Biri şirk-i hafidir biri zahir

Celiden kurtulubdur ehl-i iman
Hafide kaldı işkâl⁶³ ancak ey yar

*El hadisü fi sahihayn an Enes ibn Malik radiyallahu anh "Ma min ahadin yeşhe-
dü en Ia ilahe illallah ve enne Muhammeden abdühu ve resaluhu sıdkan min
kalbih. İlla harramehullahu ale'n nari ve fihima⁶⁴*

*An Muaz ibn Cebel enne'n nebiyyü sallallahu aleyhi ve selleme kale lehu Ya Mu-
az hel tedri ma hakkullahi alel ibadi kale kultü Allahu a'lemü ve Resaluhu kale
en ya'budahu velli yüşrika bih. şey'en sümme kal/e etedri ma hakku'l ibadi alal-
lahi teala kultü Allahu ve Resaluha a'lemu kale en La yu 'azzibehum"⁶⁵*

Hadisin zahirine olma mağrur⁶⁶
Ki İrfan meclisinden olasın dür

Ki ehl-i ma'siyet derler bunu hep
Yine böyle iken olurlar mu'azzeb⁶⁷

Budur vechi eğer eylersen idrak:
Ki ol şirk-i hafiden olmamış pak:

Usat-168 mü'minini yakdığı nar
Anınçündür beyim şirk-i hafi var
Eğer şirk-i hafiden kurtulaydı
Huda anı cahıme⁶⁹ mi salaydı
Nebi sana bu ma'nayı duyurdu
Anınçün sıdk-ı kalb ile buyurdu
Hadis-i saniye⁷⁰ dahi nazar kıl
Hilafın anlamakdan ki hazer⁷¹ kıl
Beyim bu kaide ma'lumun olsun
Derunun ma'rifet nuruyla dolsun
Umum eyler ifade nekre her an⁷²
Siyak-ı nefye⁷³ vaki' olsa ey can
Bu ma'nayı eğer etdinse idrak
Olunmamak gerek hiçbir şey işrak⁷⁴
Eğer şirk-i hafi ve ger celidir⁷⁵
Bulardan pak olan labüd velidir
Velisine Huda kılmaz azabı
Dahi görmez suali ve azabı
Kişi şirkden edicek içtinabı⁷⁶
Muhakkak bil ki ol görmez azabı
Karındaş anladınsa bu tariki
Karinin⁷⁷ ola tevhid-i hakiki
Bu ma 'nadan ana kim ire irşad
Bir işi *zeyd ü amre*⁷⁸ kılmaz isnad
Muvahhid eylemez pes gayrı isbat
Ki *ettevhidü iskatül izafat*⁷⁹
Mukallid⁸⁰ ger ede da'va-yı tahkik
Olunur hali bu mizana tatbik
Ki *zeyd ü amre* isnad etdiği kar
Kaçan olmasa gelmez ana inkâr
Eğer ol işi andan bilmeyeydi
Fevatından⁸¹ teellüm⁸² gelmeyeydi
Teellüm oldu anın şirkine dall⁸³
Neye vardı aceb bildin mi ahval
Azaba bais⁸⁴ olan şirk ü şekkdir
Teellüm ana bilirse mahekkdir⁸⁵
Gel imdi *zeyd ü amre* söğmeği ko
Beyim asar-ı şirkden var elin yu

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِكِي بِاشْمَدَه كُورَسَم دَائِم
طُورُ رَحَضَرَتِ شَاهِ سُلُكْ
نُبُوتِ اَوْقَدَه صَاحِبِ بَدَرِ
يُوزُونُ
قَدَمِنَه
كَلَامِ
چَهَارِ
يَا
عَمْرِ
عَلِي

نُؤَلَه تَاجِمَه
قَدَمِي رَسَمِي
كُلِّ كَلَارِ
بَحْتِيَا دُورَمَه
سُورِ
اَوْ
بِرَسُوه رِزِ
يَا رُؤِي
اَبُو بَكْرِ
عَشْمَانِ

رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمَا
سَيِّدِ

طَهْرَانِ
عَلِي

بِنَدَا رِئَاسَاتِ حَبِيبِ اَلَا مَرْيَمُ خَطَا

KISSA-İ ŞEYH EBÂ YEZÎD BİSTÂMÎ

Rivâyet olunur ki pir-i Bistam
Ki ya 'ni Bayezid sahib-i ikdam
Bu denlu cidd ve sa'y-ü dikkatiyle
Bu denlu halvetiyle uzletiyle
Bakub her haline ol merd-i faik⁸⁶
Arayub bulmadı bir Hakka layık
Dedi bir Hakka layık iş yok elhak
Meğer var ise tevhidim var ancak
Dediler bilmez misin süd yediğin
Yüreğimi süd ağrıtdı dediğin
Bu resme bulunur mu sende tevhid
Aceb sen kande⁸⁷ ya kande tevhid
Olur, tevhid aslı her kemalin
Nitekim şirkdir aslı her dalalin⁸⁸
Kişinin şirki denludür azabı
Er isen eyle imdi içtinabı
Karini müşrikin olur azazil⁸⁹
Geçer boynuna ağlal⁹⁰ ve selasil⁹¹
Kusuru şirkden şol kim ola pak
Olur, cennet kusurunda⁹² ferahnak⁹³
İki kısım oldu hem cennet kusuru⁹⁴
Birisi ma 'nevidir bir suri
Olubdur ma 'nevi cennetde cennet
Muvahhid anda bulur dürlü lezzet
Görür ol cennet içinde cennet
Bulur her ni'metinde nice lezzet
Kulak işidmeyüb göz görmediği
Gönle gelmeyub akl ermediği
Neler i'dad⁹⁵ eder salih kuluna
Nice vasf eyliyem anı biline
*Kema kale "a'dedtü li' ibadiye's salihin ma la aynün raet vela üzünün semî'at ve-
la hatara 'ala kalbi beşer"⁹⁶*
Salaha gerçi her ma'ruf yoldur
Hakikatde velâkin salih oldur
Ki ol terk ide cümle masivayı
Geçe nefsinden bula Hudayı

İrişmiş ola ol tevhid-i zata
Bakub kalmaya efal ve sifata

Bu tevhide eğer ermek dilersen
Seray-ı vahdete girmek dilersen

Devriş sıdkıyla daim kar'-ı bab⁹⁷ et
Sivayı terk edüb ref-i hıcab⁹⁸ et

Gerekdir terk-i dünya terk-i ukba
Hıcabın azamı varlıktır amma

Velizalike kile vücudike zenbün la yukase aleyhi zenbün ahar⁹⁹

Ne vakit kim ola ol zenb zail
Gidüb hail¹⁰⁰ ola dil Hakka vasıl

REF'U'L HİCAB VE TA'LİMÜ'L EDEB

Gel ey devlet meta'ına haridar¹⁰¹
Ki guş-i¹⁰² cana bir hoş gevherim var

Ne gevher¹⁰³ belki miftah-ı¹⁰⁴ se'adet
Anınla açılır ebvab-ı¹⁰⁵ hikmet

Hidâyet erüb ol babı açarsan
Hicab-ı a'zamı öte geçersen

Olasın cem'a ve hem farka vasıl
Kemaliyle muradın ola hâsıl

Kaçan nur-ı hakikat lem'a¹⁰⁶ sala
Seni bir cezbe ile senden ala

Rububiyet dimağında ide kar¹⁰⁷
Ubudiyette kasır¹⁰⁸ olma zinhar

Çalış işbu hıcabı hark¹⁰⁹ idegör
Sakın cem' ile farkı fark idegör

Hakikatde dilersen feth-i babı
Beyim hark eyle bu muhkem hıcabı

Zekere'l kavmu enne' lfarka ma nüsibe ileyke mine'l kesbi ve ikameti ve daiifi'l 'ubudiyeti ve ma yeliku bi ahvali'l beşeriyeti. Ve'l cem'a ma sülibe 'anke bel kane min kabli'l hakki min ibda' melanin ve ibtidai lutfin ve ihsanin ve labudde lilabdi min-hüma feinne men la tefrikate lehu la'ubudiyete lehu ve men la cem'a lehu la ma'rifete lehu fe kavülül 'abdü iyyake na'büdü isbatu't tefrikati ve'l 'ubudiyeti. Ve kavluhu "iyyake neste'inu" talebü'l cemi fenzur ile'l irşadi'l ilahiyyi keyfe ceme'aha fi's suretilleti ce'aleha müfteteha kitabihî'r refî'i ve elzeme kraeteha fi's salati li külli şerifi ve vadin. Sümme i'lem enne muradena fi hazihî'r risale bi'l cem'i ve't tefriki 'âdemi ihticabi'l 'abdi bi'l hakkı 'ani halki ve la bi'l halki 'ani'l hakk feyeummü'l farku elle-

*zi kable'l cem'i ve ba'deha fela yahtecibu bi'l vahdeti 'anil kesreti ve la bi'l kesreti
'ani'l vahdeti bel yecme'u beyne ma'rifeti ve'l ubudiyyeti fe yahsulu lehu'l bekaü ba-
de'l fenai fefhem zalike tahlus 'ani'l mehalik vallahu'l hadi ve 'aleyhi i'timadi.¹¹⁰*

Şunun kim cem 'i yok irfanı yokdur
Şunun kim farkı yok ilhadı¹¹¹ çokdur

Gezer cem' ehli deryalarda galtan¹¹²
Yürür fark ehli sahralarda hayran

Biri şol türke benzer şehre gelmez
Biri şehir âdemi ki karye¹¹³ bilmez

Hakikatde kemal ehli ol oldu
Ki hem deryayı hem sahrayı bildi

Şu kim bu vartadan¹¹⁴ buldu halası
Beyim şekksiz ol oldu tanrı hası

*Kalallahu te'ala "in tusıbhüm hasenetün yekalu hazıhi mi'indillah ve in tusıbhüm
seyyietün yekalu hazıhi min 'indii. Kul küllün min 'indillah "¹¹⁵ ve kale eydan "ma
esabeke mi hasenetin feminallah ve ma esabeke min seyrietin femi nefsik"¹¹⁶*

Ki olur *kim femin nefsik* der ol şah
Ki olur der *kul küllün min indillah*

Beyim tevhid-i sırfın da yeri var
Makamın gözle gafil olma zinhar

Bu tevhide Bakub Musa peygamber
Pes *illa fitnetük* der ey birader

*Kalallahu Teala hikâyeten 'an Musa aleyhisselam "in hiye illa fitnetuke tüdillü
biha men teşa ve tehdi men teşa"¹¹⁷*

Evgat¹¹⁸ fehm eyle ma'na-yı kelamı
Gözet yerli yerinde her makamı

Günahı nefse isnad eyleyigör
Edeb yolun efendi söyleyi gör

Değil bu şirkin ol tevhide mani'
Sana belki bundan dahi nafi'¹¹⁹

Kula Mevla edeb yolun duyurdu
Göre nice *femin nefsik* buyurdu

Ebeddir hilye¹²⁰-i İnsan-ı kâmil
Edeb terk etti redd oldu azazil¹²¹

Dilersen olasın makbul-ı hazret
Müeddeb ol bulasın ta ki kurbet¹²²

KISSA-İ ŞEYH EBA SA'İD MA'A'Z-ZÂİRE

İşit kim bu Sa'ide geldi bir er
Ziyaret etmek için ey birader

Meğer fark etmeyüb ol sol ve sağın
Kapıya kodu ol sol ayağın

Buyurdu ana ol sahib-i keramat
Karib¹²³ olmaz edebsiz bize heyhat

Şu kim rah-ı¹²⁴ edebden taşra¹²⁵ gide
Kaçan ola bizimle sohbet ede

KISSA-İ ŞEYH BAYEZİD EL-BİSTAMİ

İşitdin mi aceb şol Bayezidi
O aynü'l arifin olan feridi

Yanında öğdüler bir şahsı hayli
Anı görmeğe etdi kalbi meyli

Varub anı ırakdan bakdı gördü
Ki ol er kıbleden yana tükürdü

Edeb terk edüb ol çün böyle etdi
Görüb şeyh anı koyub döndü gitdi

Dilersen kim kabul ide seni Hak
Müeddeb ol müeddeb ol müeddeb

TAHKİKU'L HAK

Beyim sem'inde¹²⁶ olsun işbu tahkik
Gerekdir kâmile cem' ile tefrik

Kaçan kim ola bir zellet suduru
Bakub tevhide hoş görme kusuru

Tenezzül etse nefse töhmet eyle
Terakki et efendi gayret eyle

Bu şirki tutma ol tevhide yeksan¹²⁷
Bulunur zulmet içre ab-ı hayvan

Teferrüc¹²⁸ et hakikat gülistanın
Hisar edin şeri'at bostanının

Hakikat eyleyüb sırrında ceylan
Şeri'at zahirin hıfz etsün ey can

Kale Ebu Süleyman Darani kuddise sırruh “rubbema yenküsü ‘lhakikatü fi kalbi erba’ine yevmen fela üzerine leha en tedhule kalbi illa bi şahideyni’l kitabi ve’l sünneti”¹²⁹

Gâhî vahdet elinde kıl tena’um¹³⁰
Ki eyle bağ-ı kesretde terennüm

Seray-ı vahdete yol gösteren şah
Der idi gâh¹³¹ olurdu li *ma ‘allah*¹³²

Gâhî irşad için erbab-ı dini
Der idi *ya Humeyra kellimini*¹³³

Bilirsen ger efendi işbu halet
İder anın kemaline şahadet

Habibullaha eyle iktidayı
Sırat-ı müstakime git Hüdai

Hakiki mülke hakkani nıgah¹³⁴ et
Ubudiyet makamın cilvegah et

Kuru da’vada çok türlü telef var.
Ubudiyetde hod nice şeref var

İden *esra bi abdihi* sırrın iz’an
Getürür bu söze sıdk ile iman

Ela yüra innallahe teala’ keyfe kale “sübhanellezi esra ‘abdihi” velem yekul bi nebiyyihi vela bi resulihı iş’aran enne neyle tike’l meratibi’l aliyeti la yeteyesseru illa bil’ubiidiyyeti’¹³⁵

Uluvv-i rütbete ta ‘at sebebdir
Anı sanma ki bir kuru ta’abdir

Kalallahu Teala: “İleyhi yusudu’l-kelimü’t-Tayyibü ve’l-ameli’s-Salihi yerfeuhu”¹³⁶

Eğerçi mu’teber hükme-i ezeldir
Terakkiye sebep lakin ameldir

Amel etmezse ger icab-ı cennet
Velâkin vardır anda ba’isiyyet

Kulun takdiri Hak sermayesidir
Amel san nerdübanın payesidir

Terakki silmeyene oldu mirkat
Meratib kat’ına olmuşdur rat

Kulun zatında konsa kabiliyet
Çıkarır fi’le anı hüsn-i ta’at

Hakikat sanma kim terk-i aneldir
Velâkin terk-i rü’yet ki güzeldir

Üsküdar İskelesi

Kale Hasan el Basri falemü'lhakikati terkü mülâhazati'l ameli Ia terkü'l ameli ve kale eydan talebü'l cenneti bila amelin zenbün min ez zunüb¹³⁷

Efendi bulmak istersen kemali
Amel it lik¹³⁸ kılma ittikalı¹³⁹

Kale Aişetü radiyallahu anha hine raet enne kademeyi'n nebiyyi sallallahu aleyhi ve sellem kad teverra meta mine'l İlmi fi's salati etükellefü haza ve kad gafera leke ma takaddeme min zenbike ve ma teahhare fekaIe e fela ekunu abden şekuran ve'lhadisü'l mezkûr fi's sahihayni rivâyeti an Aişete radiyallahu anha¹⁴⁰

Sual etdi resule bint-i siddik
Nedir bab-ı amelde bunca tedkik

Bağışlamışdı Huda ol rabb-i ekber
Zunübun *ma tekaddem 'ma teahhar¹⁴¹*

Dedi abd-i şükür olamayayım mı?
Ol ihsana şükr kılmayayım mı?

Gel imdi bu kelamı dinledinse
Hadis-i Mustafayı anladınsa

Sakın bab-ı amelden dur olma
Kuru ümniyyeye¹⁴² mağrur olma

Amel oldu müride kurbet için
Vusül ehline şükr-i ni'met için

Ve fi kelimati'l kudsiyeti layezalü 'abdi yetekarrabü ileyye bi'n nevafile hatta uhibbehu¹⁴³

Amelden Hakk'a yokdur nef¹⁴⁴ veya darr¹⁴⁵
Senin çündür kamusu¹⁴⁶ ey birader

Kema verede fi'l kelimati'l kudsiyyeti ya 'ibadi lev enne evveleküm ve ahıraküm ve inseküm ve cinnekünü kanu ala etka kalbi reculin min küm ma zade zelike fi mülki şey'en ya 'ibadi lev enne evveleküm ve ahıraküm ve inseküm ve cinneküm kanu ala efceri kalbi vahidin. minküm ma nekasa zalike fi mülki şey'en ila en kalle ya 'abdi enema hiye a'maliküm uhsiha sümme üfiküm iyyaha femen vecede hayran felyahmedillahe ve men vecede gayra zalike fe la yelumenne illa nefsehu revahu müslim an ebi Zer radiyallahu anh¹⁴⁷

Sakın terk-i amelden ki hazer kıl
Kimin buyruğunu sayarsın nazar kıl

FASLUN Fİ ENNE'N NÂSE YUHŞERÛNE YEVME'L KIYÂMETİ ALÂ HASEBİ A'MÂLİHİM¹⁴⁸

Kanı bir nakd-ı din ile haridar
Kanı bir müşteri germ¹⁴⁹ oldu bazar

Alub mısır-ı hakikatden şekerler
Akiden pak idegör ey birader

Kişinin i'tikadı fasid olsa
Amel esvaki¹⁵⁰ dahi kasid¹⁵¹ olsa

Ba'id¹⁵² olur Hudanın rahmetinden
Kaçan haz ala cennet nimetinden

Gel ol i'tikadın eyle pak
Kelamı dinle hoş eyle idrak

Pes andan lazım olsun hüsn-i ta 'at
Yüzün ak ola ta rüz-i kıyamet

Ne hal üzre öluser kişi bunda
Anınla kopıser yarınki günde

Bu kavlin sıdkına ey ehl-i iffet
İder *te'tune efvaca*¹⁵³ şahadet

*Allah u te'ala 'yevmeyenfahufi's suri fete'tune efvaca'*¹⁵⁴

Rüviye ennehu sallallahu 'aleyhi ve sellem süile 'anhu fe Le yuhşeru 'aşeratü es-nafin min ümmeti ba'duhum 'ala sureti'l kıradeti ve ba'duhum 'ala sureti'l hanaziri ve ba'duhum menkusune ercülühüm fevka vucuhihim ve yushabune 'aleyha ve ba'duhum 'umyen ve ba'duhum summen ve bukmen ve ba'duhum yemda'une elsinetehüm hiye müdlatün 'ala sudurihim yesilü'l kayhü min afvahihim yestakziruhum ehli'l cem'i ve ba'duhum kutu'at eydihim ve erculühüm ve ba'duhum maslubuna ala cuzu'in min narin ve ba'duhum eşeddü netnen mine'l ciyfi ve ba'duhum yelbesune ciyaben sabigaten min katranin lazimetin bi culudihim fe-

emmellezine ‘ala sureti’l kiradeti felkıtatü minennasi ve emmellezine ‘ala sureti’l hanaziri ehli’ssuhti ve emme’l menkusune ‘ala vucuhıhim fe ekiletü’r riba ve’ emme’l ‘umya fellezine yecurune filhukmi ve emme’s summu ve’l hükmü fel mu’ci-bune bi amalıhim ve emmellezine yemdaune elsinetehüm fe’l ulemaü ve’l kasa-sü’llezine halefe kavlıhüm a’malehüm ve emmellezine kutı’at eydihim ve ercülühüm fehümüllezine (zune’l) cirani veemme’l meslubune ‘ala cuzu’in min narin fe’s suatü bi’nnasi ile’s sultani ve emmellezine eşeddü netnen min ceyfin fellezine yetbe’üne’s şehevati ve’lezzati mene’u hakkullahi fi emvalihim ve emmellezine yelbesune’l ciyabe fe ehli’l kibri ve’l fahri ve’l huyelai¹⁵⁵

Resülullaha soruldu bu âyet
O sultan itdi tafsili begâyet

Ki bazı ümmetimden ruz-i mahşer
Yakin on türlü suretde geliser¹⁵⁶

Birinin şekli maymun biri hınzir¹⁵⁷
Biri başı aşığa sürünür zir¹⁵⁸

Biri gözsüz biri dilsiz kulaksız
Dilin çiğner biri biri ayaksız

Biri maslub¹⁵⁸ biri müntindir¹⁵⁹ ey can
Birinin oluser kaftanı katran

Gel imdi dinlegil bunları kimdir
Ki bilmek kişiye gâyet mühimdir

Buyurmuşdur yine ol fahr-i âlem
Ki oldur seyyid-i evlad-ı âdem.

Bugün bunda olan kattat¹⁶⁰ ve nemmam¹⁶¹
Olur, maymun gibi yarın bed-endam

Şular kim daima suht¹⁶² ve haram yir
Olur, yarın olar suretde hınzır

Riba malını yirse bunda bir er
Kıyametde yüzü üzre sürerler

Dahi cevr¹⁶³ eylese hükmünde hâkim
Ko pür gözsüz kıyametde o zalim

Şular kim summ¹⁶⁴ bükm¹⁶⁵ olan efendi
Görüb a’malini ana dayandı

Şu kim akvali¹⁶⁶ ahvaline uymaz
Dilini çiğneyüb ol kişi duymaz

Ola şol kimse kim müezzi-i ciran¹⁶⁷
Ko Pür elsiz ayaksız ruz-i mizan

Şunun kim gamz¹⁶⁸ ile sa’yola işi
Cuzu’-ı nara¹⁶⁹ asılır o kişi

Uyub şehavata men' idenler zekâtı
Cifeden¹⁷⁰ kokusu bed ola katı
Şunun kim kibr u fahr¹⁷¹ ola hevası
Olur, katrandan anın hem libası
Beyim ma'lumun olduysa bu ahval
Gerekdir kişide pes hüsn-i a'mal

FASLUN Fİ TAFSİLİ'L A'MAL

Amel dahi iki kısım oldu ey dost
Birisi mağz¹⁷² olupdur birisi post¹⁷³
Ki yani biri batın biri zahir
İkisin dahi cem' eyle olma kasır
İki canib kaçan kim ola ma'mur
Denilür la cerem¹⁷⁴ nurun ala nur
Şeri'at hükmünü eyle ri'âyet
Yerine vara ta farzla sünnet
Ola merdi hem efal ve sıfatın
Müzeyyen ola envariyle zatın
İdegör zahir ve batın ri'âyet
Bulasın ta ki cennet içre cennet
İkisine dahi ikdam-ı¹⁷⁵ tam et
Veli batında- artık ihtimam et
Ki zira batınındır manzar-ı Hak
Taşın mahlûka manzar oldu ancak
Çalış imdi bunu iste Huda'dan
Derunun pak ola levs-i sevdadan
Teneffus edicek rahmet nesimi¹⁷⁶
Getirdi buy-i¹⁷⁷ gülzar-ı¹⁷⁸ kadimi
O buyi duymağa insan gerekdir
Değil ten can içinde can gerekdir
Olur, insan-ı kâmil mazhar-ı Hak
Gözünden perdeyi kaldır öğüt bak
Huda çün *küntü kenz* esrarın açdı
O kenzin zübdesin¹⁷⁹ insana saçdı
Fadail cümle anda cem' olubdur
O Hakka ve Hak ana sem' olubdur

*Kema verede fi'l hadisi'l kudsi la yezlalü 'abdi yetekarrabu ileyye bi 'n nevafile hatta uhibbehu fe iza ahbebtühu küntü sem'ahü ve basarahü*¹⁸⁰

Kişinin tahir ola çünkü kalbi
Olur, ol mahzen-i esrar-ı gaybi

Kulub-ı evliyadır Hakka mahrem
Kulub-ı evliyadır arş-ı a'zam

Efendi bulmak istersen kemali
Kulub-ı evliyadır cilvegahı

*An ibn Ömer radiyallahu 'anhüma enneha kale kile ya Rasülallah ennallahe la fi'l 'ardi ve la fi's semai kale fi kulubi ibadihi'l mü'minin ve fi'l hadisi kudsi ma vesi'ani ardi vela semai bel vesi'ani kalbü 'abdiyyi't takiyyi'nagiyyi' i vera*¹⁸¹

Eğerçi pak eden kalbi Hudadır
Sebeb amma ana çarub-ı¹⁸² la'dır

Beyim tevhid olubdur hayr-ı ezkar.
Hadis-i Mustafa'dan ol haberdar

*Kale'n Nebiyyü sallallahu 'aleyhi vesellem hayrül ezkar şehadetün en la ilahe il- lallah*¹⁸³

Şu kim esrar-ı zikre irmek ister
Yolundan tutsun anı ey birader

Muadil olmaz ana sair a'mal
Muhakkak bil efendi böyledir hal

*Kale Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem "Ya eba Hureyre İne külle hasenetin ta'melüha tuzenü yevmi'l kıyameti illa şehadete en la ilahe illallah feinnehä la tuda'u fl mizanin lienneha lev vudi'at fi mizani men' kaleha sadıkan vuzı'ati's semavatü ve'l 'aradune's seb'u vemañihinne kane la ilahe illallahu ercaha*⁴⁵⁹

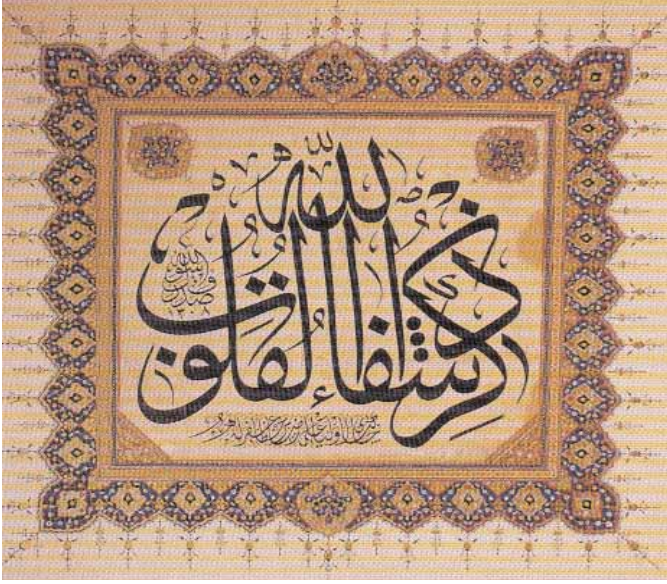
Rivâyetdir resul-i ba-safadan
Nebiler muktezası Mustafa'dan

Ne denlü olsa a'mal ve ibadet
Kamusu tartılır ruz-ı kıyamet

Veli tevhid asla vezn olunmaz
Ki zira tartılacak şey bulunmaz

Kaçan tevhid kim sıdkıla dene
Terazinin konulsa kefesine

Konulsa bir yana ard ve semavat
Muadil mi olur tevhide heyhat

Kalplerin şifasının Allah'ı anmak olduğuru ifade eden levha

Olur, tevhid-i Hak asl-ı usulun
Dahi miftahıdır bab-ı kabulün

Katı akvasıdır¹⁸⁴ erkân-ı dinin
Tılsımıdır beyim genc-i yakinin

Kalennebiyyü sallallahu 'aleyhi vesellem "Büniye'l islam ala hamsin şehadetü en la ilahe illallah¹⁸⁵

Salât u savm ile hacc u zekatdır
Beşincisi heman tevhid-i Hakdır

Eğerçi beşdürür mebnay-ı iman
Velâkin asl-ı küll tevhid-i Rahman

*Kalallahu teala valemü. innema ganimtüm min şey'in fe inne lillahi humusehü."*¹⁸⁶

Ganaimdir¹⁸⁷ ma'rifetle ibadet
Veli tevhid a'ladır begâyet¹⁸⁸

Ganaimden ol oldu hums-i nafi'
Anınçün oldu ol Allah'a raci'

Cevarih¹⁹⁰ hazzı oldu sair ahmas¹⁹¹
Hakkı hakk bil karin olmaya vesvas¹⁹²

VASIYYETÜ'S SELÂTİN VE'L MÜLÛK

Nasihatdir selâtin u müluke
Heman ancak değil ehl-i süluke

Hakka ta'at ede halka adalet
İki canib bile ola ri'âyet

Olur, mahbub-ı Hak sultan-ı adil
İrer zevka muradı olur hâsıl

Adalet bais-i¹⁹³ kurb-i Hudadır
Nitekim zulmeden Hakdan cüdadır¹⁹⁴

Kale "Ehabbü'n nasi ilallahi ve ekrabühüm minhü's-sultanü'l 'adilü ve ebğaduhum ileyhi ve eb'aduhüm minhü's-Sultanu'l- Cair¹⁹⁵

Cihanı var iden sultan-ı azam
Beşer nev'inin etdi aslın âdem

Kalallahu te'ala "halakaküm min nefsin vahidetin halaka minha zevceha ve besse minhüma ricalen kesiran' nisaen"¹⁹⁶

Kamusu bir kapunun kullarıyken
Kamusu bir erin oğullarıyken

Kimin bay eyledi kimini yoksul
Kimin etdi efendi kimini kul

Olub ruz-ı ezelde böyle kısmet
Beyim bu resme cari oldu hikmet

Seni kul edüb etse gayrıyı sultan
Aceb kadir değil miydi o Rahman

Sana vere bu denlu mülk ve ni'met
Seni sultan ede gayrı ri'âyet

Bu ma'nayı öğüt fikreyle şaha
Hakkın in'amına şükreyle şaha

Bunun şükrü nedir deyu sorarsan
Rızaullaha doğru yol ararsan

Adaletdir adaletdir adalet
Ki ta asude¹⁹⁷ hal ola ra'iiyet

Gel imdi idegör bu şükre gayret
Beyim efun¹⁹⁸ olur şükr ile ni'met

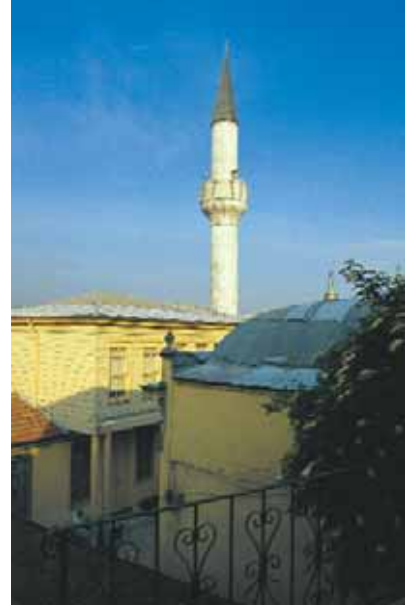
Kalallahu te'ala "le in şekertüm le ezidenneküm"¹⁹⁹

Çalış adı ile doldur kâinatı
Bilürsün kim cihanın yok sebatı

Kime baki kalubdur bu harabe
Kimi gördün yüzün urmaz türabe
İki kapulu bir evdir bu fani
Konub göçmekdedir her dem karbani
Kanı Âdem kanı Havva kanı NUH
Kanı mülk-i bedende hükmiden ruh
Ya İsmail ve İbrahim ve İshak
Kanı bunlar efendi bir öğüt bak
Kanı Yusuf ki oldu Mısra sultan
Kanı dünyaya hükmiden Süleyman
Bu denlü hikmetiyle noldu Lokman
Şu'ayb ile kanı Musa bin İmran
Çü kalmaz enbiyaya evliyaya
Hususana Fahr-i Âlem Mustafa'ya
Olur, mu gayra kalmak ihtimali
Odur akıl ki fikr ede meali
Gider kalmaz bu dehrin²⁰⁰ tac u tahtı
Hazan olur bu bostanın drahtı²⁰¹
Kanı şol tak-ı kisra kasr-ı kayser
Ya cam-ı Cem ya mir'at-ı İskender
Aceb gördün mü Şeddad-ı adı
Koyub gitdi yapub *zatü'l imadı*²⁰²
Sakın imdi bu mü1ke olma mağrur
Adalet et ta ki olasın mansur
Reayanın iyimi kem²⁰³ mi hali
Tefahhus²⁰⁴ eylemekden olma hali
Sakın ashab-ı iğraza²⁰⁵ inanma
Beğim herkes hak ilka ede sanma
Buyurur *i'dilu ahkameh*²⁰⁶ ol rab
Efendi adı olur takvaya akreb
*Kalallahu te'ala i'dilu hüve 'akrebü li't takva'*²⁰⁷
Kaçan sultan ede bir gün adalet
Sanasın etdi yetmiş yıl ibadet
*Kalennebiyyü sallallahu 'aleyhi vesellem 'adlü's sultani yevmen hayrun min 'ibadeti seb'ine seneten ve kale ve'llezi nefse Muhammedin biyedihi ennehu leyür-feu's-Sultanü'l-adilu ile'ssemai mine'l ameli misle 'ameli cümleti'r ra'iiyet'*²⁰⁸

Aziz Mahmud Hüdayî Camii ve üst hazire

Aziz Mahmud Hüdayî Camii üstten görünüşü

İbadet kim ede sultan-ı adil
Reyanınkine olur mu'adil
Seni ve ta'atın tafdil ede Hakk
Ne denlü lutf edübdür bir öğüt bak
Hakkın bu ni'metini fikr idegör
Var imdi ana göre şükr idegör

VASIYYETÜ'L ULEMÂ

Gel ey âlim gurur itme uluma
Bakub kalma sakın ancak rusüma

Beyim ilm olucak nafi' gerekdir
Reva-yı²⁰⁹ nefsi ol dafi' gerekdir

Neye yarar efendi felsefiyat
Yürü var eyleme taziyi'-i evkat²¹⁰

Gel imdi gayr-i nafi'den hazer et
Göricek isti'az ile güzer et

*Kema kale Resulullah, sallallahu aleyhi vesellem ve euzübike min ilmin layenfeu*²¹¹

Eğerçi ilm-i nafi' mu 'teberdir
İlimsizlik kavs-ı bi-veterdir²¹²

İlim ki olmaya a'male makrun
Olur, anın işi meftun²¹³ ve mağbun²¹⁴

Te'allümden murad olan ameldir
Ne ankim kıl u kal ile cedeldir

Kaçan âlim ola ilmiyle amel
Olur, ol bilmediği ilme vasıl

*Kale 'aleyhisselam "men 'amile bima 'âlime veresehu'llah 'ilme bima lem ya'lem"*²¹⁵

Dahi hem olma zahir-i ilme mağrur
Ki irfan mektebinden olasın dür

Mücerred zahire aldanma zinhar
Bilirsün zahirin hod batını var

*Kema kale'n Nebiyyü sallallahu 'aleyhi vesellem "ma neze le mine'l Kur'ani âyetün illa veleha zahrün ve batnün"*²¹⁶

Çalış lübb²¹⁷ ehli ol aldanma kışra
Seray-ı ma'rifetden kalma taşra

Eğerçi ilm-i zahir de güzeldir
Hakikat ilmi amma bi-bedeldir

VASIYYETÜ'L MÜRÎDÎN

Gel ey mahbub-ı bi-hemtaya²¹⁸ âşık
İradetde gerekdir kişi sadık

Mürid oldur ede terk-i iradet
Rızaullah gözetmek ola adet

*El müridü 'indel 'ulemai men lehu'l iradetü ve emma 'inde's sufıyyeti men la iradeten leha kile li ebli Yezid Bestami ma türidü kale üridü en la üride*²¹⁹

Rüsüm ve âdete mağrur olma
Mücerred hırkaya mesrur olma

*Kemli kale seyyidü't taifeti Cüneydi'l Bağdadi kuddisesırruh "el 'ibratü lilhırkati la lilhırkati"*²²⁰

Ni'am zahirde taç ve hırkada hüb
Veli batında olmak dahi mahbub

Bu taç u hırka ile hay ve hüdan
Garaz ıslahı nefis oldu kamudan

Gel imdi nefsinı ıslaha kasd it
Çalış dün gün tarik-i hakka cehd it

Huda'ya can ve dilden i'tisam²²¹ it
Ko ihmali beğim ikdam-ı tam it

Eğer buldunsa bir ehl-i kemali
Yolunda hidmet et ko mekr u âli

Ve illa değme bir lafa inanma
Kuru da'va ile iş bitti sanma

Ki zira ehl-i lafın kesreti var
Diriga ehl-i hakkın killeti var

Ebul Kasım Kuşeyri kim ol üstad
Zamanında bu beyti kılmış inşad

*Emmel hıyamı fe inneha kehıyamihim ve era nisae'l hayyı gayra nisaiha*²²²

Anın ol vakte göredir kelamı
Ne nisvan kaldı şimdi ne hıyamı.²²³

Ma'arifden dem urur ba'zı eşhas
Geçinir badenuş-ı meclis-i has

Veli nefsi anın su'bana²²⁴ benzer
Dışı âdem içi kaplana benzer

Eğerçi kim giyer çok kimse sofu
Veli her hırka-puşu sanma sofi

Tasavvuf nefsini pak eylemekdir
Fena ile anı hak eylemekdir

Ve illa şerrünnas olur o kişi
Dalal ve dahi idlal olur işi

Resulün bu hadisın işit ey can
Anın hakkındadır der ehl-i İrfan

*Kale Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem "Şerrun nasi men kamet 'aleyhi' kıyametü ve hüve hayyan"*²²⁵

Sakın bir lem'aya itme kana'at
Çalış kim keşfolanur-ı hakikat

Hazer kıl gitmeden rah-ı²²⁶ dalale
Suluk eyle tarik-i i'tidale

*An ibn Mes'ud radiyallahu 'anhü enne'n Nebiyye 'aleyhi'selamü hatta hattın fe-kale haza sebili'r reşad sümme hatta an yeminihi ve şimalihi hutatan sümme kale hazihi 'ala külli sebilin anha minha şeytanün yedde'a ileyhi sümme tela kavleha te'ala ve inne haza sıratı müstakimen fettebi'ah"*²²⁷

Hutut²²⁸ ile nebi etdi işaret
İder ol rüşdü olana kifâyet

Dalal ve bid'ate ifrat u tefrit
Tarik oldu ve etdi halkı tağlit²²⁹

Aziz Mahmud Hüdâyi Türbesinde bulunan bir hat Levhası

Oturur taşra yollarda şeyatın
Olur, pes orta yolda ismet-i din

Şu kim ehl-i kemal ve ehl-i dildir
Bilür kim hatt-ı evsat mu'tedildir

Gel imdi ol habibe iktida et
Anın gösterdiği doğru yola git

*Kale 'Aliyyü kerremallahu vechehu ve radiyallahu anhu etturuku külüha mesdu-
detün 'ale'l halki illa men iktefa eseru Resulillahi sallallahu 'aleyhi vesellem'*²³⁰

Buyurur saki-i kevser-i alişan
Karin ola ana Rıdvan-ı rahman

Kişi bir yol ile bulmaz hudayı
Meğer ede resule iktidayı

Resule uy beğim hakkı seversen
Saadet ehli olmağa üyvürsen

Sana dahi muhabbet hası1 ola
Derunun şevk ve zevka vası1 ola

*Kalallahu te'ala "kul in küntüm tuhibbanallahe fettebi'uni yuhbibkümüllah "*²³¹

Olubdur cami'-i ahlak-ı kerime
Nazar eyle ala hulk-i azıme²³²

Resulün sünnetin tahsil idegör
Tarik adabını tekmil idegör

Kalallahu te'ala "lekümfî resulillahi üsvetün hasenetün limen kane yercullah "233

Huda'yı isteyen uysun imama
Ki ol irşada geldi hass u 'ama

Dem oldur sırat-ı müstakime
Ki ol iletir kişiyi dar-ı na'ime²³⁴

Huda'yı isteyen sevdi habibin
Bilüb nefsinden artuk can tabibin

Kaçan galib ola hubb-ı peyamber
Kemale erer iman ey birader

Rava'l Buhari an Abdullah ibn Hişam "enneha kale künnâ maa'n Nebiyyi (aleyhisselam ve hüve ahaza bi yedi Umerin radiyallahu anhu fekale leha Ömeru ya Resalallah ente ehabbü ileyye min külli şey'in illa nefsi fekale lehu aleyhisselamü la vellezi nefsi biyedihî hatta ekune ehabbe ileyke min nefsi fe fekale Umeru feinnehu elane vallahi ente ehabbü ileyye min nefsi fekale (aleyhisselamü elane ya umeru elane sare imanüke kâmilen "235

Dedi bir gün Resule İbn Hattab
Selam ana dahi bir al-u ashab

Seni nefsimden ayruğundan artuk
Severim bunda asla rayb-i şekk yok

Dedi ana Resü1-i basafa la
Ki nefsinden de hatta artuk ola

Dedi nefsimden artuk sevdim e'lan²³⁶
Dedi kim şimdi kâmil oldu iman

Kişi nefsinden artuk sevse nola
Ki oldur rehnüma olan bu yola

Ki nefis insanı şerr-i bu'de iletir
Resü1-i basafa hod Hakk'a iletir

Kişiyeye nefsidir akreb olanı
Bilürsün taşradır bundan kalanı

Resul andan ehabb²³⁷ olıcak ey yar
Kalanımı kıyas eyle ana var

Fİ'D DUÂ VE'L MÜNÂCÂT

Huda'ya eylegil fadlıyla tevfik
Geçür telvinden²³⁸ kıl ehl-i tahkik

Yüzü suyuna cümle enbiyanın
Hususana fahr-i âlem Mustafa'nın

İrişdir bizi efal ve sıfata
Hidâyet eyle hem tevhid-i zata

Bizi avk itmesün²³⁹ esnam-ı nasut²⁴⁰
Olavuz ta ki mest-i²⁴¹ bezm-i²⁴² lâhut²⁴³

Tecelli-i cemal ile vir işrak²⁴⁴
Kuyudu²⁴⁵ al bulalım nur-ı ıtlak²⁴⁶

Yoğise sana layık bizde hizmet
Efendi eylegil fazlınla rahmet

Terakkide tenezzülde ilahi
Cenabındır kulun ancak penahi²⁴⁸

Müyesser eyleyüb nur-ı şuhudu
Ata' et sonra hakkani vücudu

İrüb zat-ı ehadden kut²⁴⁹ ve kuvvet
Habibin hürmetine ver muhabbet

Bizi kıl muttali' cem' ile farka
Efendi vir necatı²⁵⁰ salma garka

Müyesser eyle tev'ik-i Huda'yı
İre matlubuna ta kim Hüdai

HÂTİME-İ RİSÂLE

Yolunda sadıkı işbu risale
Beyim irşad ide rah-ı visale²⁵¹

Ger ehl-i halvette ger celvette ol
Eğer iz'an idersen göstere yol

Ana ma'lum ola hal-i tarikin
İre 'ayn 'a ve gide nokta-i gayn²⁵²

DİPNOTLAR

¹ “*Boğulanın Kurtuluşu*” anlamına gelen bu risale; Aziz Mahmud Hüdâyî (ks.)nin Türkçe ve manzum olarak telif ettiği bir eserdir. Orijinal adı “Necatül Ğarik fi’l-Cem’i ve’t-Tefrik” dir. Tasavvuf terimlerin Cem’ ve Tefrik’i manzum olarak anlatır. (Cem’ ve Fark kavramlarına metin içinde değineceğimiz için burada yer vermek istemiyoruz.) 15 alt başlık ve toplam 340 beyitten müteşekkildir. Daha önce birkaç defa farklı eserlerle birlikte yayınlanmıştır: Tarikatname ve Divan’la birlikte Nuri adlı bir kişi tarafından Külliyyat-ı Hazreti Hüdâyî adıyla yayımlanmıştır. (İstanbul 1287) Bu neşrin Hüdâyînin kısa bir hal tercümesiyle tarikat silsilesine de yer verilmiştir. Aynı eserleri Mehmed Gülşen Efendi (1925) başına geniş bir hal tercemesi ve Hüdâyî’nin Arapça bir eseri olan Tarikat-ı Muhammediye adlı eserini de ilave ederek yeniden neşretmiştir. (İstanbul 1338) (İslam Ans. Hüdâyî md.). İstanbul Selimağa Kütüphanesi Hüdai Bölümünde yazma nüshası bulunmaktadır. Eserin orijinal nazmını bozmamak amacıyla günümüzde sık kullanılmadığı için anlamları bilinemeyecek kelimeleri dipnotta açıkladık.

² Huda aslında zahirdir, fakat mahluk gizlidir sen tersini anlama.

³ Âlimler.

⁴ Cehalet kiri.

⁵ Akıllar

⁶ Şerbeti, içkiyi yudumlayan

⁷ Bir şeyi diş ucuyla ısırarak.

⁸ Yol gösteren

⁹ Baş, Reis.

¹⁰ Yol Gösteren

¹¹ Sure-i Necm 9. Âyettir. Meali: “İki yay arası kadar yahut daha az oldu’.

¹² Öven, Metheden.

¹³ Yakın, bitişik

¹⁴ Bülbül

¹⁵ Kendin için

¹⁶ Ölüm için evlat sahibi olunuz, harab olmak için bina yapınız.

¹⁷ Rüya, Uyku

¹⁸ Şu

¹⁹ İnsanlar uykudadırlar.

²⁰ Cenab-ı Resul sallallahu ‘aleyhi vesellem buyurdu: “İnsanı Uykudadırlar, Öldüklerinde uyanırlar” Yusuf aleyhisselam bunu zahir üzere haml etmiştir ve demiştir ki: “ey babacığım, işte bu evvel gördüğüm rüyanın te’vilidir” (Sure-i Yusuf 100.Âyet)

²¹ Halk, mahlukat.

²² Akıl eden.

²³ Yetendir.

²⁴ Sure-i Zariyat, 56. Âyet. Meali: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana Kulluk yapmaları için yaratdım” Hazret-i ibn Abbas radiyallahu anh “liya’budun” kavlini “Liya’rifun” olarak tefsir etmiştir.

²⁵ Tefsir edilmiş açıklanmış, bilindir.

²⁶ Makam, mevki, mansıb

²⁷ Şüphesiz

²⁸ Çatışan, zıddını iddia eden, tartışan.

²⁹ Kudsi hadislerdendir. “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmezliğimi sevdim. Halkı yaratdım. Verdiğim nimetlerimle kendimi onlara sevdirdim, ta onlar da beni bilsinler.”

³⁰ Hazret-i Peygamber sallallahu ‘aleyhi vesellem “Kim nefsini bildi, Rabbini bildi” buyurdu.

³¹ Uyanık, Basiretli, Haberdar

³² Dizginleyen, kontrol altına alan, engel olmak, hâkim olmak.

³³ İşte bunun için Peygamber efendimiz sallallahu ‘aleyhi vesellem bir gazadan döndüğünde buyurdu ki, “biz cihad-ı asgardan cihad-ı ekbere döndük” Yani bu mücahede-i nefis için büyük sa-

yıldı. Çünkü mücahede- i nefis, Alladı tanımak için yakın bir Sebeb olmuştur. Yaratmamdan maksat Rabbini bilmektir. Ma'ruf olan cihad değildir.

34 Kesinlikle, gerekir,

35 Sure-i Ankebut 69. âyetin baş tarafıdır. Meali: “Bizim uğrumuza Mücadele edenlere gelince; biz onlara elbette yollarımızı gösteririz”

36 Plan, program.

37 Manalar.

38 Ruhlar

39 Halas etmek, kurtarmak, eşini boşamak.

40 Sohbet etmek, nakletmek, hıfzetmek.

41 Makas.

42 O ikisi

43 Yükselmek, Yücelmek. Yücelik.

44 Allah (cc)' den başka her şey.

45 Emir, yönetim.

46 Yaratmak, Oruç açacak nesne.

47 Doğmak.

48 Dokuz.

49 Şırınga

50 Şeker.

51 Kâmil insanlar, manevi anlamda yüclmiş insanlar

52 Mertebe.

53 Derecelendirme.

54 Şimşek.

55 İçten gelen ses.

56 Kayıp.

57 Haller.

58 Vesileler, Ulaştırıcılar, Vasıtalar,

59 Kesinlikle/Gerekir.

60 Nasıl ki her azabın ve nikbetin menşei şirk ise, muhakkak tevhid, her zevk ve ni'metin başlangıcıdır.

61 Dinle

62 Genç, Delikanlı.

63 Problem.

64 Sahihaynda Hazret-i Enes ibn Malik radiyallahu 'anhdan rivâyet olunur “hiç kimse yok ki, en la ilahe illallah ve enne Muhammeden 'abduhu ve resuluh diyerek kalbinin sadakatı ve tasdiki ile şehadet ederse Allah Kulunu ateşe haram kılar”

65 Gene Sahihaynda vardır ki, Hazret-i Muaz ibn Cebel radiyallahu 'anhdan rivâyetle Peygamber sallallahu 'aleyhi vesellem efendimiz: -Muaz, kulların üzerine Allahın hakkı nedir, bilir misin? Hazret-i Muaz Allah ve Resule daha iyi bilir, dedi. Resulullah sallallahu 'aleyhi ve sellem Buyurdu ki, Allah'a ibadet etmeleri ve hiç şerik koşmamalarıdır. Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu ki, Allah'a ibadet edip şirk koşmadıklarında kulların hakkı nedir, bilir misin? Hazret-i Muaz Allah te'ala ve Resullü bilir, dedi. Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu ki, Cenab-ı Hakk'ın onlara azab etmemesidir.

66 Aldanmış.

67 Azablandırılmış.

68 Asiler.

69 Ateş.

70 İkinci

71 Sakın.

72 Arapça kaidesidir. Nekra: Bilinmeyen, belirsiz, ya da kayıt altına alınmamış belirtilmemiş “Herhangi bir/” anlamına gelse de burada atf 68. Dipnottaki “hiç kimse yoktur ki...” hadisinedir.

73 Kendisinden sonra geleni olumsuz yapan. Atf yine 68. dipnottaki hadisidir. “Hiç kimse yok-

tur ki...” sözüyle olumsuz yapılarına işaret eder.

⁷⁴ Şir koşulan. Ya da şirk koşmak.

⁷⁵ Parlak, açık, aşikar.

⁷⁶ Kaçınma

⁷⁷ Dostun, Arkadaşın.

⁷⁸ Arap dilinde sıkça verilen örneklerden biridir. Burada bir işi yapan zahiri eli temsil ettiğini düşünebiliriz.

⁷⁹ Tevhid, izafetlerin kaldırılmasıdır.

⁸⁰ Taklid eden, bilinçli olarak araştırıp yapmayan.

⁸¹ Ölüm, (mevt). Kaybetme. Elden çıkarma. Kaçırma. Bir şeyin bir daha ele geçmeyecek şekilde elden çıkması.

⁸² Elem.

⁸³ Delalet eden, götüren

⁸⁴ Gönderen.

⁸⁵ Ferahlamış.

⁸⁶ Üste çıkan, öne geçen.

⁸⁷ Nerede.

⁸⁸ Sapıklığın.

⁸⁹ Şeytanlar.

⁹⁰ Halka

⁹¹ Zincir.

⁹² Karşlar, Saraylar.

⁹³ Ferahlamış.

⁹⁴ Sarayları

⁹⁵ Hazırlar.

⁹⁶ Hadis-i kudside buyrulduğu üzere “salih kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir kalb-i beşerin hatırından geçmemiş ni’metler hazırladım.”

⁹⁷ Kapıyı çalmak.

⁹⁸ Perdeyi kaldırmak.

⁹⁹ Bunun için denilmiştir ki, “senin varlığın, öyle bir günahdır ki, başka bir günahla mukayese edilmez”

¹⁰⁰ Engel.

¹⁰¹ Müstehak, Layık..

¹⁰² Kulak.

¹⁰³ Elmas, cevher.

¹⁰⁴ Anahtar.

¹⁰⁵ Kapılar.

¹⁰⁶ Parlaklık, ışıık.

¹⁰⁷ İş, amel, kazanç, kar

¹⁰⁸ Kısa, Az ibadet eden.

¹⁰⁹ Yak.

¹¹⁰ Ehl-i tasavvuf demişlerdir ki, “muhakkak fark, sana izafe edilen kazançtır. ‘Ubudiyyet vazifelerini ikame etmek ve ahval-i beşeriyete aid olan şeylerdir. Cem senden alınmış (gayr-ı ihtiyari) olan her şeydir. Belki, Allah tarafından olan şeylerdir ki, birçok ma’nalar izhar etmesi ve lutf ü ih-sana başlamasıdır. (Yani evvelce takdir edilen ma’naları açığa çıkarmaktır) Ancak ‘abd için ikisi de lazımdır. Çünkü “fark”ı olmayan kimse için ‘ubudiyyet yoktur. Kendisinde “cem” olmayanda da ma’rifet yoktur. Kulun iyyake na’budü demesi tefrika ve ‘ubudiyyeti isbattır. Ve iyyake nes-ta’ın demesi taleb-i cem ‘dir. Öyle ise sen ilahi irşada dikkat et. Allah Te’ala bunları nasıl toplamış ve yüce Kur ‘an’ın başlangıcı yapmıştır. Namazda okunmasını ister şerif ister geda herkese vacibe kılmıştır. Sonra sen bil ki, biz bu risalede cem ‘den ve tefrikden neyi kasd ediyoruz? Hakk, kul ile halk arasına girmesin, ruhbanlık sınıfı olmasın diyedir. Hem de halk, kul ile Hakk arasında perde olmasın. Buradaki fark, hem cem ‘den önce hem de cem ‘den sonraki farka şamildir. Öy-

le ise vahdet kesrete ve kesret de vahdete perde olmasın. Belki kulun ma'rifetle 'ubudiyeti cem' etmesi lazımdır. Ta ki, ona fenadan sonra beka hâsıl olsun. Sen bunu anla ki, tehlikeli şeylerden kurtulmuş olursun. Allah hadidir ve benim itimadım da onun üzerindedir.

İslam Ansiklopedisi'nden cem' kavramı ile ilgili olarak şunları aktarabiliriz: "Sözlükte "toplamak, bir araya getirmek, dikkat ve iradeyi teksif etmek" anlamına gelen cem' tasavvufta bir hal olup fark veya tefrika ile birlikte kullanılır. Ruh ilahi güzelliği seyre dalınca zat-ı ilahi nurunun galebesi karşısında eşyayı birbirinden ayıran aklın nuru söner; böylece Hakkın ortaya çıkması ve batılın kaybolması sebebiyle Kadim (Allah cc) ile hadis (mahluk) arasındaki fark da ortadan kalkar ki bu hale cem' denir. Daha sonra zatın yüzüne izzet perdesi çekilip ruhun zattan uzaklaşarak halk alemine geri dönmesi ve kadim ile hadis arasındaki ayırımın yeniden belirmesiyle tefrika hali meydana gelir. Cüneyd-i Bağdadi, Bündar b. Hüseyin ve Ebu Yakub en-Nehrecuri cem'i "vecd halinde Allah ile beraber olmak" farkı "beşeriyet sıfatı içinde Hakk ile Halkı birbirinden ayırmak, ayrı ayrı varlıklar olarak görmek." şeklinde tarif etmişlerdir. Cem' dağınık halde bulunan ilgi ve dikkati tek noktada toplamak olduğuna göre dikkat ve ilgisini Allah'ta yoğunlaştıran sufi zikrederken yalnız "Allah" der, başka hiç bir şey söylemez ve görmez. İlgi ve dikkatini Hakk'ın dışındaki varlıklara yönelten ise yaratıklardan başka bir şey görmez... Cem' halini kavrayan tevhidin hakikatine erer. Çünkü fark ayırır, cem' birleştirir, tevhide götürür. Cem' huzur halinden gaybet haline geçme, kendini ilahi tasarruf altında görmedir. Kulun Allah'a amellerle ulaşması fark, Allah'a yine Allah ile ulaşması cem'dir.

111 Sapma, Sapıklık.

112 Hatalı.

113 Köy.

114 Uçurum, tehlike

115 Sure-i Nisa 78. Âyetin bir kısmı olup meali: "Onlara {kâfirlere} bir iyilik gelirse; bu Allahdandır derler. Bir kötülük geldiği zaman da, bu senin yüzündendir derler. De ki, hepsi Allahdandır.

116 Sure-i Nisa 79. Âyetin bir kısmı olup meali: "Sana gelen her iyilik (bir lutuf olarak) Allahdan, her kötülük ise (bir hatanın neticesi olarak) senin nefsendendir.

117 A 'raf, 7/155. âyetin bir kısmıdır. Cenab-ı Hakk, Hazret-i Musa 'aleyhisselamdan bahisle buyurur. Meali: "Zaten bu da senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen onunla dilediğini sapıklığa, dilediğini de doğru yola iletirsin."

118 Akılsızlar, ahmaklar,

119 Faydalı.

120 Süs.

121 Şeytan.

122 Yakınlık.

123 Yakın.

124 Yol, Tarz, Üslub

125 Uzak, kenar. Uç.

126 Kulağında.

127 Bir, Beraber.

128 Rahatla, Oyalan.

129 Ebu Süleyman Darani kuddise sırruh buyurdu: "Hakikat benim kalbime girmek ister, kırk gün ona izin vermem, ta ki kalbime girmesi için iki şahid ki, biri Kitab (Kur'an) ve biri sünnet olmadıkça"

130 Nimetenme.

131 Yer zaman.

132 Salik için" Ahadiyyet" mertebesinin idrak edildiği cem' halinin hâkim olduğu seyr makamıdır.

133 Sultan-ı Enbiya efendimizin, Hazret-i Aişe validemize hitabı olup; "Ey Hameyra benimle konuşunuz" buyurur.

134 Yersiz, mekânsız.

135 Bilinmiyor mu? Görülmüyor mu? Büyük mertebelere kullukla ulaşılır olduğunu bildirmek için, Allah Te'ala Sure-i İsrâ'nın birinci âyetinin başında Nebiyyihi ve Resulihî demeyip 'Abdihi buyurmuştur.

136 Sure-i Fatır 10. Âyetin bir kısmı olup meâli : “Güzel söz ancak O ‘na yükselir. O güzel sözleri de iyi iş ve hareketler yakseltir.”

137 Hasan’ı Basri Hazretleri kuddise sırruh buyurdu: “Hakikat âleminde ‘ameli, terk değil, ‘amelin mülahazasını terk etmektir. Yine buyuruyorlar ki: “Amelsiz cenneti istemek, günahlardan bir günahdır.”

138 Lakin

139 Tırmanmak.

140 Hazret-i ‘Aîşe radiyallahu anha buyurdular: “Resüllullah sallallahu ‘aleyhi vesellem namazda kıyamda iken (mübarek) ayaklarının şiştiğini görünce, niye kendini böyle zorluyorsun? Hâlbuki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış deyince, Efendimiz, ben şükreden bir kul olmayayım mı? diye buyurdular”.

141 Burada Sure-i Feth ‘in 2. âyetine işaret olunmaktadır.

142 Kuruntu.

143 Hadis-i kudsilerdendir. Allah te’ala “ben onu sevinceye kadar, kul devamlı olarak, nafilelerle bana yaklaşır” buyurmaktadır.

144 Fayda

145 Zarar.

146 Hepsi.

147 Kudsi Hadislerdendir. “Ey kulum eğer sizin evveliniz ve ahiriniz insanlarınız ve cinleriniz, en muttaki kişinin kalbi üzere olsanız, bana bir faydası olmayıp, mülkümde de bir şey artmaz. Ey kulum, evveliniz ve ahiriniz, insanlarınız ve cinleriniz, en günahkâr kişinin kalbi üzere olsanız benim mülkümde hiç bir şey eksilmez. Yine; Allah te’ala ey kulum bahs ettiğimiz sizin ‘amellerinizdir. Ben onları sayıyorum, sonra onları size veririm. Kim bir hayır bulursa Allah’a hamd etsin. Gayrini bulursa yalnız kendi nefisini kınasın” Ebi Zer radiyallahu ‘anhdan Müslim’in rivâyetidir.

148 Muhakkak insanın kendi amellerine göre haşr olunacağı hakkındaki bölümdür.

149 Kızgın, kızışmış.

150 Sokaklar-Çarşılar.

151 Kusursuz.

152 Uzak.

153 Burada Sure-i Neb’e 18. Âyete işaret olunmaktadır. Bölük bölük geleceksiniz ma’nasınadır.

154 Sure-i Neb’e 18. Âyet meali: “Sur ‘a üfürüleceği o (kıyamet) gün, bölük bölük geleceksiniz”

155 Rivâyet olunur ki, bu husus Hazret-i Peygamber sallallahu ‘aleyhi veselleme soruldu. Resillullah sallallahu ‘aleyhi vesellem buyurdu ki, “Benim ümmetim on sınıf üzere haşr olunacaktır. Bazıları maymunlar, bazıları domuzlar suretinde ve bazıları ters yaz olacaktır. Şöyle ki, Ayakları yüzleri üzerinde olarak sürüklenirler. Bazıları Kör, bazıları sağır ve dilsizdirler. Bazıları dilleri göğüsleri üzerine sarkmış olduğu halde dillerini çiğnerler. Ağızlanandan irin akar ve herkes onlardan nefret edip onları pis ve necis addederler. Bazılarının elleri ve ayakları kesilmiştir. Bazıları ateşden dallar üzerine asılmışlardır. Bazıları leşten beter pis kokar. Bazıları katranla boyanmış cübbelerini derilerine yapışmış olarak giyerler. Maymun suretinde olanlar, koğuculuk yapan ve yalan söyleyenlerdir. Domuz suretinde olanlar, haram mal yiyenlerdir. Ters yüz olanlar, faiz yiyenlerdir. Kör olanlar, hükmünde zulüm yapanlardır. Sağır ve dilsizler kendi amellerini işlerini beğenip gururlananlardır. Dillerini çiğneyenler ise, sözleri işlerine muhalif olan ‘ulema ile vaizler ve kıssacılarıdır. Elleri ayakları kesik olanlar, komşularına eziyet verenlerdir. Ateşden dallar üzerine asılmışlar, halkı sultanlara (amirlere) ihbar ve şikâyet eden jumalcilerdir. Çok pis ve leşden beter kokanlar ise, şehvet ve lezzetlerine tabi olup mallarından Allah Te’ala’nın hakkı olan zekâtı men’ edenler ve vermeyenlerdir. Katrandan cübbeleri giyenler, kibir, gurur ve ‘ u c u b ehli olanlardır.

156 Gelir.

157 Domuz.

158 Aşağı, alt

159 Asımış, idam edilmiş.

160 Pis kokan.

- 161 İftira eden, Karalayan.
162 Kovuculuk yapan.
163 Yasak, Kanunsuz.
164 Haddini aşmak.
165 Sağır.
166 Dilsiz.
167 Sözleri
168 Komşularına eziyet veren
169 Gammazlama, Jurnalleme
170 Ateş kökü, ateş kütüğü.
171 Ceset, leş.
172 Övgü.
173 İç.
174 Deri, dış.
175 Mümkün. Caizdir.
176 İlerleme.
177 Esinti, Rüzgâr.
178 Koku
179 Gül bahçesi
180 Öz, asıl, en güzel kısım.
181 Yine bir Hadis-i Kudside Allah Te'ala buyurur: "Benim kulum ben onu sevinceye kadar, durmadan nafilelerle bana yaklaşır. Nihâyet ben onu sevince, onun gözü ve kulağı ben olurum"
182 Hazret-i Ömer 'in oğlu Allah Te'ala her ikisinden de razı olsun, buyurdu:"Hazret-i Peygambere sallallahu 'aleyhi vesellem Allahü Te'ala ne yerededir ve ne de göktedir denildiğinde Peygamberimiz sallallahu 'aleyhi vesellem mü 'min kullarının kalbindedir" buyurdu. Ve Hadis-i Kudside: Ben arza ve semaya sığmam. Ancak takva ve vera' sôhibi temiz kulum un kalbine sığarım"
183 Süpürge.
184 Nebi sallallahu 'aleyhi vesellem efendimiz "ezkarın en hayırlısı lâ ilâhe illallah diye şهادetdir" buyurdu.
185 Hazret-i Resul sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu: "Ebu Hureyre senin yaptığın her iyilik kıyamet gününde tartılır. Ancak şهادet kelimesi olan Lailaheillallah müstesnadır. Hiç bir mizana konulmaz. Zira kelime-i şهادet, bunu sıdk ile söyleyenin mizanının bir kefesine konulsa ve yedi kat göklerle yerler içindekilerle beraber öbür kefeye konsa lailaheillallah daha ağır gelir"
186 En güçlü.
187 "Nebi sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu: "islam beş şey üzerine bina kılındı. Birincisi en lâ ilâhe illallah diye şهادet etmektir."
188 Sure-i Enfal 41. âyetin bir kısmı olup meali: "İyi biliniz ki, ganimet olarak ele geçirdiğiniz her hangi bir şeyin muhakkak beşte biri Allahın"
189 Ganimetler.
190 Son derece, pek ziyade.
191 Yaralılar.
192 Beşte birler. Yani ğanimetin beşte dördü.
193 Vesveseciler.
194 Sevkeden.
195 Uzaktır.
196 İnsanlardan Allaha en yakın ve sevgili olan adil sultandır. Allaha en uzak ve kendisine en çok buğz edilen de zalim sultandır.
197 Sure-i Nisa 1. âyetin bir kısmı olup meali: "Sizleri bir tek candan yaratan, o candan da eşini halkeden ve ikisinden birçok erkek ve kadın "
198 Rahat, Huzur içinde.
199 Fazla, pek ziyade.

- 200 Sure-i İbrahim 7. âyet'in bir kısmı olup, meali: "Andolsun eğer şükrederseniz nimetinizi arttırırım. "
- 201 Zaman
- 202 Ağaç.
- 203 "Direkler üzerine yapılmış yüksek binaların sahibi" demektir. Kur 'ân-ı Kerim'de Sure-i Fecr 7. âyetde buna işaret vardır.
- 204 Kötü.
- 205 Araştırmak, Soruşturmak.
- 206 Taraf tutmak.
- 207 Kanunlarınızda ve hükümlerinizde adil olunuz.
- 208 Sure-i Maide 8. âyetin bir kısmı olup meali: "Adil olun ki, takvaya daha yakındır" .
- 209 Hazret-i Nebi sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu: "Padişahın bir gün adaletli davranması, yetmiş sene ibadetden daha hayırlıdır. Hazreti peygamber sallallahu 'aleyhi vesellem benim canım yed-i kudretinde 01/ Allah 'a yemin ederim ki, adil olan sultanın ameli bütün tebaasının ameli gibi göklere yükselir"
- 210 Layık, uygun.
- 211 Vakit kaybı.
- 212 Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem. "ya Rabbi faydasız ilimden sana sığınırım " buyurdu.
- 213 Kirişsiz bir yay. Çatısız.
- 214 Büyülenmiş.
- 215 Kandırılmış, mağdur.
- 216 Peygamberimiz sallallahu 'aleyhi vesellem "kim bildiği ile amel eder Allah bilmediğini ona öğretir" buyurmuşlardır.
- 217 Peygamberimiz sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu ki; "Hem zahirî hem de batınî ma'nası olmayan hiç bir âyet nazil olmamıştır"
- 218 Öz, akıl, konunun esprisini kavrama.
- 219 Eşsiz.
- 220 Mürid, ulemaya göre iradesi olandır. Sofiye indinde ise iradesi olmayı kimsedir. Hazret-i Bayezid Bestamî'ye kuddise sırruh "sen ne istiyorsa denildik de, buyurdu ki, benim iradem irade etmemekdir"
- 221 Sofiye taifesinin seyyidi Hazret-i Cüneyd Bağdadi "mu'teber olan hm değil içten ve kalben yanmaktır"
- 222 Yapışmak, sarılmak.
- 223 Çadırlar onların çadırları gibidir. Kabilenin kadınlarını görüyorum kadınlar değil.
- 224 Çadır.
- 225 Yılan.
- 226 Resulullah sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdu: "İnsanların en şerlisi kıyamet koptuğunda hayatda olanlardır"
- 227 Zan, kaygı
- 228 İbn-i Mes'ud radiyallahu anhdan rivâyet olundu; "Hazret-i Peygamber bir çizgi çizdi ve bu reşad yoludur, buyurdu. Sonra o çizginin sağın soluna birçok çizgiler çizdikten sonra buyurdu ki, bunların her birin üzerinde bir şeytan vardır, o yola davet eder. Sonra Hazret-i Allah kavlini okudu ve işte bu benim yolumdur, ona tabi' olunuz buyurdu"
- 229 Yazı, hat, çizgi.
- 230 Yanılmasına sebep olan.
- 231 Hazret-i 'Ali. kerremallahu veheh buyurdu: "Halk üzerine bütün yollar kapalıdır, yalnız ve yalnız Hazret-i Peygamber sallallahu 'aleyhi vesellemine izine tabi' olanlar müstesnadır."
- 232 Sure-i Al-i İmran 31. Âyetin bir kısmı olup meali: "Resulüm, Habibim ki, eğer Allahı seviyorsanız hemen bana tabi' olunuz ki, Allah da sizi sevsin"
- 233 Sure-i Kalem 4. âyete işaret etmektedir.
- 234 Sure-i Ahzab 21. âyetin bir kısmı olup meali: "Allahı arzulayanla Allahın Resulünde sizin için pek güzel örnek vardır"
- 235 Nimetler mekânı.

236 Buhari Hişam oğlu Abdullah'tan rivâyet etdi. Hişam oğlu Abdullah radiyallahu anh buyurdu: "Biz Hazret-i Peygamber sallallahu 'aleyhi vesellem ile beraber iken, Resüllullah sallallahu 'aleyhi vesellem Hazreti Ömer 'in radiyallahu anh elini tutunca, Hazret-i Ömer radiyallahu anh, : Resulullah nefsim hariç bana her şeyden daha sevimlisiniz dedi. Hazreti Peygamber sallallahu 'aleyhi vesellem, hayır, nefsim yed-i kudretinde ol. Allah 'a yemin ederim ki, beni nefsimden de çok sevmelisin. Hazret-i Ömer radiyallahu anh Allah 'a yemin ederim ki, zat-ı âlinizi şimdi nefsimden de çok sevdim, dediğinde Hazret-i Peygamber sallallahu 'aleyhi vesellem şimdi imanın kâmil oldu, buyurdu"

237 Şimdi.

238 Daha sevimli.

239 Renklendirme.

240 Engel olmasın.

241 İnsan,insanla alakalı olan şeyler.

242 Sarhoş

243 Sohbet yeri, muhabbet meclisi

244 İlahi alem.

245 Parlama, aydınlanma.

246 Prangalar, zincirler.

247 Serbest, özgür.

248 Sığınma.

249 Rızık, gıda, azık.

250 Kurtuluş.

251 Ulaşırma usulü, tarzı.

252 "Gayn" kelimesinin noktası giderse "ayn" olur. "Ayn" lugatta eşyanın hakikati ma'nasına da gelmektedir.

Aziz Mahmud Hüdayi
Külliyesi cümle kapısı